

Gyórfy Gábor

A sztálini időszak kommunista sajtópropagandája Romániában

A propaganda típusai

Jacques Ellul osztályozását követve a kommunista rendszeren belül is megkülönböztethető az agitációs és integrációs propaganda, amelyek tulajdonképpen a marxista agitáció és propaganda megfelelői.¹ Ellul szerint az agitációs propagandát a konfliktushelyzetek jellemzik; arra irányul, hogy elégedetlenséget szítson a néptömegekben, amelyek így szembe fordulnak egy adott társadalmi berendezkedéssel vagy kijelölt társadalmi csoporttal. Az *agitációs propaganda* Romániában a hatalomátvétel első időszakának (1944–1948) jellemzője, szerepe pedig a kommunista párton kívüli alternatív hatalomközpontok (politikai pártok, társadalmi szervezetek, egyházak, magángazdasági vállalkozások stb.) befolyásának csökkentése és végső soron megsemmisítése volt.

A rendszer ellenfeleinek felszámolását követően, az ötvenes évek elejétől Romániában is fokozatosan túlsúlyba került az *integrációs propaganda*, amely ellentétes célt követ: az adott – esetünkben a szocialista – berendezkedés iránti hűség kialakítását, a társadalmi-politikai viszonyok konzerválását, hosszú távon pedig a társadalom teljes uniformizálását. Gyakori módszere a fennálló állapot racionalizálása, tehát olyan történelmi folyamat részeként való bemutatása, amely szükségszerűen játszódott le, és amelynek végeredménye történelmileg meghatározott. Karl Marx elméleti munkásságából kiindulva a Román Kommunista Párt ideológusai kezdettől fogva ki-

---

1 Jacques Ellul: *Propagandes*. Librairie Armand Colin, Paris, 1962. Idézi Kiss Balázs: Missziótól marketingig. Fejezetek a propaganda elmélettörténetéből. *Médiakutató*, 2006. tavasz.

alakították a rendszer létjogosultságának kritériumait, és megindokolták a párt vezető szerepét. Az új történelemszemlélet a kommunista hatalomátvételt az egész román nép akarataként fogalmazta meg, amely a párt évtizedes hősi harca révén valósulhatott meg. A történelmi események a hatalmi ideológia szerint kaptak új értelmezést, alátámasztva a szocializmus győzelmének történelmi szükségességét. A román nép hősi harcainak mítoszai az egyetlen fejlődési lehetőséget, a kommunista társadalom kialakulását voltak hivatottak igazolni.²

Elkülöníthetjük ugyanakkor az integratív jellegű *politikai és gazdasági propagandát*. Az első azt hirdette, hogy a szocialista társadalomban a munkásosztály képviselő párt vezető szerepének érvényesülése révén a participatív demokrácia legmagasabb formája valósul meg, a második pedig a szocialista tervgazdaság eredményességét mutatta be, és azt a hitet táplálta a néptömegekben, hogy az életszínvonal rövid időn belül túl fogja szárnyalni a kapitalista országokét.

A pártpropaganda eszközei

A második világháború utáni években az írott sajtó az egyik legfontosabb szerepet töltötte be a pártpropaganda terjesztésében. A kommunista irányultságú lapok szaporodása és példányszámuk növekedése nyomán a lakosság jelentős hányadához juthatott el a párt hangja. A hivatásos ideológusok által megjelentetett politikai irányadó cikkek kötelező tananyaggá váltak a pártaktivisták számára, akik a sajtó révén kaptak útmutatást munkájukhoz.

A Szövetséges Hatalmak oldalára történő 1944. augusztusi átállást követően a két világháború között Romániában betiltott kommunista kiadványok immár legális körülmények között jelenhettek meg: elsőként a *România Liberă* augusztus 24-én, majd szeptember 21-én a központi pártorgánum, a *Scântea*. A romániai kommunista lapok a bolsevik sajtó hagyományai szerint alakították ki arculatukat és tartalmukat. A követendő példakép a szovjet *Pravda* volt, amelynek meghirdetett célja volt, hogy „örködjön a munkásügy érdekein”, valóságos fegyverré váljon a kommunista párt kezében, és a társadalom minél tágabb rétegeiben terjessze a forradalmi ideológiát.

A kommunista hatalomnak az első időszakban még nem voltak meg a szervezeti eszközei a társadalom minden rétegéhez szóló, teljes és hatékony propaganda terjesztésére. Az ellenzéki politikai pártoknak és az egyházaknak is lehetőségük volt, hogy jelentős kommunista-ellenes propagandát fej-

2 Lucian Boia: *Mitologia științifică a comunismului*. Humanitas, București, 2005.

senek ki. Nem véletlen tehát, hogy a párt agitációs tevékenysége elsősorban ezeket vette célba.

A *Scânteia*nak eleinte még nem volt stabil szerkesztősége, ezért csupán hivatalos közleményeket, népgyűlésekről szóló tudósításokat, pártaktivisták által írt cikkeket közölt. A szakszerű lapszerkesztés kezdete Miron Constantinescu nevéhez kötődik, aki igazgatói minőségében kialakítja az első szerkesztőbizottságot. A *Scânteia* arculatának, harcosszellemének és propaganda-akcióinak kidolgozásában jelentős szerepet játszik Sorin Toma, aki a szovjet sajtóban szerzett tapasztalatait alkalmazza a romániai viszonyokhoz. A kommunista párt hatalmának megszilárdulásával egy időben a lap példányszáma is folyamatosan növekedett: 1945-ben 60 000, 1948-ban félmillió, 1950-re pedig 770 000 példányban jelent meg.³

Kezdetben a vidéki kommunista lapok szerkesztőségei is szakemberhiánnyal küzdöttek. Az RKP Propaganda és Agitációs Osztályának 1945. januári konferenciáján a jelen levő lapok képviselői arra panaszkodnak, hogy a képzett újságírók többsége a parasztpárti és liberális sajtóban dolgozik, ráadásul a rendelkezésükre álló „káderek” nem rendelkeznek politikai ismeretekkel, és a propaganda módszereit sem ismerik. Ezért azt a javaslatot terjesztik elő, hogy a *Scânteia* szervezzen 2–3 hetes tanfolyamokat a vidéki újságírók számára.⁴

A sajtópropaganda irányítását 1944 őszétől az RKP Propaganda és Agitációs Osztálya látja el, amely pár hónapon belül a párt struktúrájának egyik kulcsfontosságú részlegévé válik. Az osztály első vezetője Iosif Chișinevschi, azonban az ideológiai kérdések tekintetében már ekkor meghatározó szerepet kap Leonte Răutu, aki az illegális *Scânteia* munkatársaként, majd a második világháború éveiben a moszkvai rádió román nyelvű adásának szerkesztőjeként jelentős tapasztalatot gyűjtött. Răutu a negyvenes évek végétől a párt első számú ideológusaként járul hozzá a kommunista propaganda terjesztéséhez, és felvállalja azt a feladatot, hogy elméleti írásaival összeegyeztesse az RKP politikai érdekeit a moszkvai ideológiai irányvonallal.

A Groza-kormány keretén belül 1945 tavaszán felállított Propaganda Minisztérium is jelentős szerepet vállalt a hivatalos ideológia terjesztésében.

---

3 Lásd Hotărârea Biroulului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român privitoare la activitatea ziarului *Scânteia* adoptată la ședința din 26 ianuarie 1951. In Eugen Denize – Cezar Mata: *România comunistă. Statul și propaganda (1948–1953)*. Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2005. 370. Lásd még: Marian Petcu: *Puterea și cultura. O istorie a cenzurii*. Polirom, Iași, 1999. 169.

4 Florica Vrânceanu: *Un secol de agenții de presă românești (1889–1989)*. Paralela 45, Pitești, 2000. 103.

Ehhez megfelelő anyagi kerettel rendelkezett: a gyárakban, üzemekben, kaszárnyákban, parkokban, kórházakban felszerelt hangszórókra, valamint a rádió adásának kihangosítását szolgáló erősítőkre 370 millió lejt költött a minisztérium rögtön felállítására után. A berendezések 1945. május 1-jén, a munka ünnepe kezdenek működni. A nagyvárosok utcáin megszólaló rádió reggeli adásában olvassák be Sztálin marsall napiparancsát, Petre Constantinescu-Iași propaganda-miniszter üzenetét és a *Scântea* vezércikkét.⁵

A megváltozott politikai helyzet hatására a teljes erdélyi magyar sajtórendszer lényeges átalakuláson megy keresztül 1944 őszén. Megszűnik a németek által életben hagyott politikai kiadványok többsége, helyettük csak a baloldali pártok, illetve a hozzájuk csatlakozó Magyar Népi Szövetség által támogatott lapok jelenhetnek meg. Az 1944–1947 közötti időszak jellemző vonása, hogy az újonnan induló, független kiadványként jelentkező – de valójában az MNSz vonzáskörébe tartozó – lapok rövid időn belül névlegesen is az MNSz, egyes esetekben közvetve vagy közvetlenül a kommunista párt tulajdonába kerülnek.

A pártnak ugyanakkor szükséges volt egy magyar nyelvű, könnyebben ellenőrizhető központi orgánusra is, amely a *Scântea* irányelvei szerint terjessze a párt ideológiáját, és közvetlen példaképként szolgáljon magyar nyelvű helyi lapok számára. Az 1947. szeptember 1-jén megjelenő *Romániai Magyar Szó* feladata kezdettől fogva a *Scântea* által megjelentetett pártpropaganda magyar nyelvű terjesztése volt. Ezért a helyi újságokhoz képest nagyobb terjedelemben és részletesebben közölte a párt dokumentumokat, tudósított a párt gyűléseiről, konferenciáiról és kongresszusairól, az egész országra kiterjedően tájékoztatott a „szocialista építés eredményeiről”, és mozgósított az aktuális politikai és gazdasági feladatok teljesítésére. Ideológiai alapcikkei sok esetben a román központi pártlapban megjelent írások fordításai voltak, politikai állásfoglalásai pedig szigorúan a *Scântea* hangnemét követték. A központi lapok idővel a helyi sajtó számára is iránymutató jelleggé válnak: az ötvenes években már konkrét utasítások rendelkeznek arról, hogy a jelentős országos és nemzetközi események bemutatásakor ezek elsősorban a *Scântea* és a *România Liberă* álláspontját kell, hogy kövessék.⁶

A internacionalista pártpropagandát közvetlenül szolgáló lapok közé tartozott a kezdetben kéthetente megjelenő *Tartós békéért, népi demokráciáért* című kiadvány, amelyet az 1947 őszén megalakított Kommunista és

---

5 Tiberiu Troncotă: *România comunistă. Propagandă și cenzură*. Tritonic, București, 2006. 59.

6 Bogdan Ficeac: *Cenzura comunistă și formarea omului nou*. Nemira, București, 1999. 99.

Munkáspártok Tájékoztató Irodája adott ki. A kiadvány elsősorban elméleti jellegű írásokat és párthatározatokat közölt, amelyek az időszerű világpolitikai eseményekhez igazodnak.⁷ Az Erdélyben terjesztett magyar változat Bukarestet tünteti fel megjelenési helyként, azonban a lap tartalma megegyezik a magyarországi kiadással, amelynek Golács Ernő a felelős szerkesztője.

Az 1944-es korfordulót követő években, de elsősorban 1948-tól, a kommunista rendszer megszilárdulásával a sajtóélet tendenciája egyértelműen megfogalmazható: a független demokratikus lapok elsorvasztása, ugyanakkor a kommunista párt orgánumainak térhódítása, és főként a központi irányítást szolgáló bukaresti magyar nyelvű kiadványok megjelenése.⁸

Az írott sajtó tevékenységével szoros kapcsolatban álltak a faliújságok, amelyek a második világháború után rövid idő alatt Románia egész területét elárasztották; jelen voltak a gyárakban, üzemekben, építőtelepeken, katonai alakulatokban, iskolákban, különféle intézményekben, a városok és falvak utcáin. Általában az illető munkaközösség tagjai szerkesztették a céllal, hogy felhívják a dolgozók figyelmét az aktuális ideológiai kérdésekre, és kijelöljék a konkrét termelési és politikai feladatokat. A negyvenes évek végén és ötvenes évek elején a faliújságok rendszeres felhívásokat intéztek a termelés növelésére, népszerűsítették a munkaversenyeket és az él-munkások teljesítményét, táplálták a kommunista párt és a Szovjetunió iránti szeretetet, valamint szították az angol-amerikai imperializmus-ellenes gyűlöletet.

Agitációs propagandakampányok Romániában

Az 1944–1953 közötti időszakban a romániai propagandát a hivatalosan elfogadott duális tagolás jellemezte, amely a Jó és a Rossz kategóriái szerint jött létre: a politikai sajtókampányok haladó és reakciós erők, zsíros és dolgozó parasztok, burzsoák és proletárok, népi demokráciák és imperialista hatalmak, béketábor és háborús uszítók ellentétét jeleníti meg. Az en-

---

7 Szemléltetésképpen az 1950. április 9-i magyar kiadás címei: A kommunista pártok harca a burzsoá ideológia ellen; Harc Franciaország nemzeti függetlenségéért és a békéért; Hiúsítsuk meg a háborús uszítók bűnös tervét; Az osztályharc jelenlegi szakasza Romániában (Gh. Gheorghiu-Dej); A szocialista kultúráért (Jakub Berman); A szocialista verseny és az élmunkásmozgalom fejlődése Csehszlovákiában; A marshallizált Törökország.

8 Vö.: Cseke Péter: *Metaforától az élet felé. Kisebbségi értelmiség - kisebbségi nyilvánosság*. Kriterion, Bukarest-Kolozsvár, 1997. 177.

nek megfelelő társadalom- és világpolitikai ábrázolás a negyvenes évek végére kanonizálódik.⁹

Az agitációs kommunista sajtópropaganda elsősorban a politika terén bontakozik ki, és két lényeges elemre vezethető vissza: a politikai leleplezésre és a szlogenre.¹⁰ A sajtó rendszeresen alkalmazta a leleplezések taktikáját, és sorozatos tényfeltáró írásokat közölt a rendszer ellenségeinek felforgató tevékenységéről. A kampányok hitelességét egyedül a leleplezés logikája és a konstruált történet folyamatossága támasztotta alá, tekintet nélkül arra, hogy az úgynevezett reakciós elemeket sokszor koholt vádak alapján kiáltották ki a nép és a demokrácia ellenségeivé. A szlogen egyetlen jelmondatba tömörítette a párt felhívását és közérthető módon fogalmazta meg a kijelölt célt. A politikai propaganda harciassága a jelmondatok szintjén a gazdasági propagandában is fellelhető, szlogenjeik a kölcsönhatás jegyeit viselik magukon.¹¹

A propaganda elemzése során ugyanakkor fellelhető néhány átfogó kategória, abban az értelemben, amelyben Harold Lasswell a politikai mítosz fogalmát értelmezi.¹² A kategóriák az adott korban létező hiedelmekből épülnek ki, a propaganda célja pedig az, hogy az alapvető feltevéseket olyan meggyőző erővel prezentálja, hogy a tömegek feltétlen igazságként fogadják el őket, és ne mérlegeljék hamis vagy igaz voltukat. A diktatúra első szakaszában a rendszer pozitív leírását szolgálták például a *népi demokrácia*, a *népi hatalom*, a *kommunista párt* és a *győzedelmes szovjetember* mítoszai. Az ellenséges tábor ábrázolására fejlődtek ki a negatív konnotációjú mítoszok, az *osztályellenesség*, a *reakció*, az *imperializmus* és *kozmpolitizmus*. A második világháború utáni agitációs sajtókampányok az említett mítoszok mentén közvetlen módon a politikai élet eseményeinek hatására jelentek meg, és a megszilárduló kommunista hatalom diskurzusát követték.

Az 1944–1945-ös években a háborút előidéző fasizmusellenes harc jegyében a sajtó megalapozott bizonyítékok híján is képes volt vádakat gyártani bárki ellen, akinek a két világháború közötti tevékenysége valamilyen oknál fogva nem volt összeegyeztethető az új politikai irányvonallal. A purifi-

9 Gagyí József: A magyar kisebbségi elit társadalomképének változása Erdélyben az ötvenes-hatvanas években. *Látó*, 2005. 5.

10 Jean-Marie Domenach: *Propaganda politică*. Institutul European, Iași, 2004. 38.

11 Lásd *A vetési csatának győznie kell* (1948); *Dolgozók! Harcba a pénzreform sikerének megszilárdításáért, népgazdaságunk erősítéséért és felvirágoztatásáért* (1952)

12 Harold Lasswell: A hatalom nyelve. In Szabó Márton – Kiss Balázs – Boda Zsolt (szerk.): *Szövegváltozatok a politikára. Nyelv, szimbólum, retorika, diskurzus*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000. 18.

kációs bizottságok többnyire feljelentések alapján szemelték ki áldozataikat, akiket a fasiszta propaganda terjesztése és reakciós tevékenység miatt zártak ki a közéletből, vagy éppen börtönöztek be. A lapszerkesztők és újságírók múltbeli magatartása gyakran került kivizsgálás alá. Az Újságírók Szakszervezetének tisztogató bizottsága kihangsúlyozza, hogy az „újságírók voltak azok, akik a legtöbbet cselekedték az uszítás, a gyűlölködés, a hazug propaganda terjesztése körül”,¹³ majd rövidesen megkezdődnek a fasiszta eszmék terjesztésével vádolt lapok munkatársainak népbírószági tárgyalásai. A „háborús bűnös újságírókat” sújtó per nyomán, 1945 májusában tizennégy román újságíró ül a vádlottak padján,¹⁴ a következő évben pedig az erdélyi magyar jobboldali lapok is sorra kerülnek; a tárgyalást követően a nagyváradi *Estilap és Magyar Lapok*, a kolozsvári *Magyar Újság*, *Ellenzék* és *Keleti Újság* és a marosvásárhelyi *Székely Szó* szerkesztőit és munkatársait ítélik el a „fasiszmus, hitlerizmus és szovjetellenes gyűlölet propagálása” miatt.¹⁵

A román adminisztráció alá kerülő Erdélyben a felgyülemlett román-magyar nemzetiségi konfliktusok miatt előtérbe került a sovinizmus kérdése, amelyet a hatalom a szocializmus által biztosított békés együttélés tétele felől közelített meg, a marxista kisebbségpolitika elvei szerint. A sovinizmus leküzdésének feladatát elsősorban a magyar nyelvű kiadványok tették magukévá a világháborút követő első években; a negyvenes évek végére a kötelezővé tett politikai diskurzus pedig átváltott arra, hogy népszerűsítse a nemzetiségi kérdés megoldásában és a teljes egyenjogúság biztosításában elért eredményeket.

Az 1944–1953 közötti sajtó jellemző vonása volt a reakcióellenes folyamatos mozgósítás. Mivel a kommunista rendszer teoretikusai szerint a népi demokrácia győzelme a történelmi fejlődés elméletét volt hivatott bizonyítani, bárkit reakciós magatartással lehetett vádolni, aki nem csatlakozott feltételek nélkül az új társadalmi rendhez. Ennélfogva a szocialista hatalom ellen, illetve a hatalommal azonosított nép ellen tevékenykedő reakció olyan gyűjtőfogalomná vált, amelybe a kommunista párt összes ellenfele helyet kapott. A történelmi román pártokat érő támadások, az egyházellenes kampányok és a hagyományos magyar intézményekben megkövetelt tisztogatás ugyanazon szlogen, a reakció-ellenes harc jegyében folytak.

13 *Erdélyi Szikra*, 1945. március 15.

14 Köztük olyan ismert újságírók mint Pamfil Șeicaru, Nichifor Crainic, Radu Gyr. Lásd Ioan Opreș: *Procesul ziariștilor naționalişti*. Editura Albatros, București, 1999.

15 Lásd az *Erdély* 1946. április 10-i és következő számait. Az elítéltek között volt Árvay Árpád, Zathureczky Gyula, Polyák István, Dávid Iván, Finta Zoltán és Olajos Domokos.

A kommunista sajtóban 1947 tavaszától már számos vészjósló jel utalt arra, hogy a magyarságnak le kell mondania a népi demokráciához kötődő reményeiről. A hidegháborús hangulathoz igazodva a *Scânteia* a nemzetközi reakció befolyásával kapcsolta össze az erdélyi magyarság törekvéseit: „A román és magyar demokrácia előtt álló feladat: felszámolni a fasiszta és reakciós klikkek maradványait, azokat az elemeket, amelyek továbbra is a sovinizmust szítják és a háborúra uszító nemzetközi reakciós csoportok érdekeit szolgálják.”¹⁶ A magyarság intézményei ellen irányuló frontális támadást Luka László indította el az *Igazság* hasábjain *A romániai magyarság útja* című cikkével.¹⁷ Az „elvtelen magyar egység” elleni kirohanása az önálló magyar intézményrendszer ellen irányult, ahol a cikkíró szerint „lélekmergező aknamunka” folyik annak érdekében, hogy a magyarságot szembeállítsa a kommunista párttal és a demokráciával. A megnevezett intézmények között szerepelt az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület, az Erdélyi Magyar Közgazdasági Egyesület és a Dalosszövetség; nem maradhatott ki a Magyar Népi Szövetség vezetőinek, a Bolyai Egyetem tanárainak, valamint a „sok magyar nyelvű újság és folyóirat” szerkesztőinek szánt figyelmeztetés sem: a magyarságnak meg kell tisztítania intézményeit a „reakciós” elemektől. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület nem szerepelt a felsorolásban, ennek létéről Luka valószínűleg megfeledkezett, azonban mulasztását egy hónappal később pótolja az *Igazság* szerkesztőségi cikke, amely azzal vádolta az egyesület vezetőit, hogy „az erdélyi reakció egyik fellegvárát” építették ki.¹⁸

A hidegháború hatására az ideológiai harc irányvonalaiiban 1947-től kezdve lényeges differenciálódás nyilvánul meg, a propaganda pedig azon nyomban követi az ideológia váltását: az ellenséges külföldi reakció a kapitalista országok törekvéseit tükröző imperializmus jegyében mutatkozik meg. A hidegháború előszele már Churchill 1946 márciusi fultoni beszédét követően érezteti hatását. Az 1947 júniusában meghirdetett Marshall-terv újabb elvi összecsapásra ad okot a két tábor között. A Szovjetunió visszatartásija az Európa gazdasági megsegítésére vonatkozó tervet, és a többi szo-

16 Silviu Brucan: Ardealul. *Scânteia*, 1947. március 10. „Problema care se pune astăzi în fața democrației românești ca și a celei maghiare este: lichidarea rămășițelor fasciste și a tuturor clicilor reacționare – elemente care continuă să predice ura șovină și să joace după cum le cântă cercurile internaționale care pregătesc o nouă incendiere a lumii”. (fordítás tőlem Gy.G)

17 *Igazság*, 1947. május 22.

18 Válaszúton az Erdélyi Múzeum-Egyesület. *Igazság*, 1947. június 30. Benkő Samu szerint a cikk szerzője feltehetőleg Bocskói Viktor. Lásd Benkő Samu: Gáll Ernő és az EME. In Földes György – Gálfalvi Zsolt (szerk.): *Nemzetiség, felelősség. Írások Gáll Ernő emlékére*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2005. 13–25.

cialista államot is arra kényszeríti, hogy vesse el a „kapitalista gazdasági sebély” gondolatát.

A kommunista propaganda sajátos módszereket alkalmazott a néptömegek befolyásolása érdekében: a sajtó olyan tényeket ítél el, melyeknek pontos tartalmát nem ismerteti az olvasóval, akinek egyéb forrásból nincs lehetősége tájékozódni az adott témában. Ily módon a negatív propaganda megelőzi, illetve helyettesíti a tájékoztatást, a vélemény kinyilvánítása pedig az objektív tényközlést. A Marshall-tervről például csak annyit tudhattunk meg a sajtóból, hogy az európai országok gazdasági leigázásának az eszköze, tehát az amerikai imperializmus újabb megnyilvánulása.

A kommunista sajtóban kizárólag a hatalom céljait szolgáló hangok szólalhatnak meg. A *Pravda* vagy a moszkvai rádió álláspontja minden esetben általános érvényű igazságként jelenik meg.¹⁹ Megszólalnak azonban figyelmesen kiválogatott egyéni hangok is: a Szovjetunióban élő Varga Jenő, akit a sajtó „világhírű magyar pénzügyi szakértőként” mutat be, és aki az Egyesült Államokat közvetlenül fenyegető gazdasági válság képeit mutatja be a romániai újságolvasók számára.²⁰ Emellett a nyugati szocialista politikusok vagy hírelemzők nyilatkozatai is kiemelkedő helyen szerepelnek a sajtóban. A negyvenes évek végén az amerikai vonatkozású hírek rendszeresen tartalmazzák Henry Wallace kommunista szimpatizáns politikus nyilatkozatait, aki élen jár a Truman-doktrína és az amerikai külpolitika elitélésében. Hasonló szellemben nyilatkozik egy bizonyos Steel nevű „amerikai hírmagyarázó”, akinek elemzéseit rendszeresen közlik a romániai lapok. Tőle tudhatjuk meg például azt, hogy „a Truman-elv a hitleri élettér-elmélet amerikai változata”,²¹ és hogy „az Egyesült Államok külpolitikája sikertelenségre van ítélve”.²² Más esetekben a sajtó már nem is nevezi meg forrásait, hanem a „demokratikus közvélemény” hangjára hivatkozik,²³ vagy egyszerűen azzal a szófordulattal vezeti be kijelentését, hogy „amint köztudott”.

Az imperializmussal szövethető külföldi reakcióellenes harc jegyében a katolikus egyházak ellen folytatott kampányokhoz 1947-től az „imperializ-

19 A Pravda szerint feladták függetlenségük nagy részét a Marshall-tervhez hozzájáruló kisállamok (*Világosság*, 1947. július 23.); A moszkvai rádió szerint Románia népe önerejéből építi újjá az ország gazdasági életét (*Erdély*, 1947. július 11.)

20 A Marshall-terv és az Egyesült Államokat közvetlenül fenyegető gazdasági válság. *Világosság*, 1947. október 13.

21 *Világosság*, 1947. június 8.

22 *Világosság*, 1947. június 13.

23 A demokratikus közvélemény élesen bírálja Truman elnök kongresszusi beszédét. *Erdély*, 1947. március 15.

mus szolgálatában álló Vatikán” befolyásának megszüntetése szolgáltatott ürügyet. A kommunista párt politikai ellenfeleinek felszámolását a nemzetközi imperializmus és az áruló jobboldali szociáldemokrácia tevékenysége indokolja.

A titoista elhajlás fogalma 1948 nyarán válik az ideológiai diskurzus részévé, a Jugoszláv Kommunista Párt „szovjetellenes politikájának” indoklásaként. A kampány kiemelt célpontjai a jugoszláv határ mellett elterülő, szerb kisebbség által lakott megyék. Az RMP kiadója szerb nyelvű propaganda-kiadványokat jelentet meg; szintén a Tito-ellenes kampányt szolgálja ebben az időszakban az *Agitátor Zsebkönyve* szerb nyelvű kiadása, valamint az 5000 példányban megjelenő temesvári *Pravda* című újság.²⁴

A cionizmus-ellenes hadjárat 1948 végétől indul el, miután a Szovjetunió számára világossá válik, hogy nem képes kiterjeszteni befolyási övezetét az év nyarán létrejött Izrael államra. A zsidó polgári nacionalizmus ellen folytatott kampány egyre fokozódott a következő években és szerepet játszott a későbbi tisztogatásokban.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének létrehozása 1949-ben azt jelezte, hogy a szocialista és kapitalista tömbök közötti ellentét a katonai szembenállás felé terelődik. A kommunista propaganda mindent megtett, hogy saját céljaira használja fel a pillanatot. A békeharc-mozgalmak egész sora indul el és a béke jelszava ettől fogva beépül a hivatalos diskurzusba, melynek egészen a kommunista rendszerek bukásáig része marad.

A békeharc terén folyamatos agitációs tevékenység zajlik a negyvenes évek végétől. Az RMP Kiadója százezer darab szórólapot nyomtat, valamint hatvanezer, különféle broszúrákat tartalmazó borítékot készít 1950-ben az üzemek és a „mezőgazdaság szocialista szektora” számára. Az üzemekben, gyárakban, intézményekben létrehozott „békeharc bizottságok” szerepe tulajdonképpen az, hogy szervezett keretet biztosítsanak az agitáció számára a „háborús uszítók” címkével ellátott, veszélyesnek tekintett elemek leleplezésére.²⁵

A kozmopolitizmus elutasítása 1949-től kezdődően a fokozódó hidegháború légkörében következik be, a két világhatalom és az általuk képviselt társadalmi berendezkedések között egyre inkább elmélyülő ideológiai ellen-

24 Raport al Biroului Informativ al PCR privind rezultatul acțiunilor organizate de partid împotriva bandeii de spioni și asasini care își desfășoară activitatea în RPR și măsurile luate la frontiera româno-iugoslavă. In Ioana Alexandra Negreanu (ed.): *România. Viața politică în documente.1950*. Arhivele Naționale ale României, 2002. 359–366.

25 Stenograma ședinței cu responsabilități de propagandă și agitație privind intensificarea muncii politico-educative la sate. In Ioana Alexandra Negreanu (ed.): i. m . 11.

tétek folytán. A kommunista propaganda ugyanakkor a proletár internacionalizmust hirdeti, amely megköveteli a munkásosztály nemzetközi egységét az imperialista törekvések ellen folytatott harcban.

A kelet-európai kommunista tömb országaiban zajló koncepciós perek visszatérő motívuma az imperialista (vagy ennek válfajai: titoista, cionista) körök által szervezett, szocialista rendszer elleni összeesküvés volt. A szovjet tanácsadók által irányított perek során a vádlottakra minden esetben azt igyekeztek rábizonyítani, hogy külföldi imperialista hatalmak szolgálatában állnak, tehát a nemzet és a nép ellenségei. A különféle ideológiai elhajlások ellen folytatott kampányok időszakában a vádlottak padjára ültetett magas rangú személyek magát az ellenséges eszmét személyesítették meg; a bírósági tárgyalások során meghatározott személyekre hárították a bűnbak szerepét, akikben az ideológiai ellenfél konkretizációja mutatkozott meg. Ily módon a perek egyik funkciója a hatalom lépéseit igazoló ellenségkép kialakítása volt.²⁶

A nyilvánosság bevonása révén a bírósági tárgyalások valóságos közéleti eseményekké váltak, amelyek az előre gyártott forgatókönyv szerint érték el a tervezett lélektani hatást. Maga a leleplezések ténye biztonságérzetet keltett tömegekben: a párt vezette munkásosztály hatástalanítja az összeesküvőket, a soraiba befurakodott ellenséget, a nemzet árulóit. Ezután következett a sajtóban megjelenő levelek és tudósítások mozzanata, amelyek az imperialista bérencek példás megbüntetését követelték. Az egyszerű emberek véleményét tükröző cikkek felsorakoztatása a közvélemény uniformizálását célozta, és előkészítette az utolsó lélektani mozzanatot, az ítélet kihirdetését, amely szintén a nép nevében történt meg.²⁷

---

26 A kelet-európai kirakatperek első felvonása 1948–1949 között zajlott, miután a szovjet–jugoszláv kapcsolatok látványosan megromlottak, és Sztálin utasítására az összes szocialista országban elindul a „titoista elhajlók” elleni harc. Magyarországon Rajk László külügyminiszter, Bulgáriában Trajcsó Kosztov miniszterelnök-helyettes kerül bíróság elé; Romániában a Tito-ellenes kampány első áldozata a már régóta idegen elemnek tekintett Lucrețiu Pătrașcanu igazságügy-miniszter. Az ellene folytatott sajtókampány azonban nem lehetett annyira hatásos mint a Rajk- és Kosztov-perek során folytatott ideológiai hadjárat, mivel az elkészített vádiratot nem sikerült meggyőző módon alátámasztani. A sajtóhírek hiányos és inkoherens képet nyújtanak bebörtönzésének okairól. Elítélésének ellentmondásosságát az is bizonyítja, hogy kivégzése csak évekkel később, 1954-ben következett be.

27 Lavinia Betea: *Psihologie politică. Individ, lider, mulțime în regimul comunist*. Polirom, Iași, 2001. 161–175.

A kommunista integrációs propaganda

Az integrációs propaganda az ideológia és a valóság tökéletes összhangját teremtette meg, amely természetes módon határozza meg a jövőképet. Figyelembe véve, hogy az ideológia már adott volt, az összhang kialakítására a valóságot kellett módosítani ennek megfelelően. Torzított bemutatását a propaganda sajátos logikája határozta meg, amely minden téren a szocialista rendszer felsőbbrendűségét hirdette a kapitalista rendszerrel szemben. Az alapvető igazsággént elfogadott tényt legkülönbélebb területéről begyűjtött, és egyoldalúan táltalt információkkal támasztotta alá a sajtó, ezzel pedig folyamatosan táplálta az ideológia konkretizációját. A mechanizmus a társadalmi, gazdasági és politikai valóságnak egy hamis képzetét alakította ki a befogadóban, akinek tudata ugyan visszautasította ezt, viszont a kollektív manipuláció révén tudatalatti szinten mégis elfogadta.

A nyilvános kommunikáció teljes körű ellenőrzése lehetőséget biztosított a hatalom számára, hogy elindítsa az indoktrináció folyamatát, amely egyetlen lehetséges utat, egyetlen érvényes valóságot jelölt meg a tömegek számára: a rendszer következetességének a valóságát.²⁸ A propaganda a párt történelmi hivatásban való feltételek nélküli hit mentén bontakozott ki, és ezzel a hivatalos ideológia szócsövévé vált. Ennek értelmében a hatalomra került kommunista párt feladata volt, hogy jóvátegye a történelem igazságtalanságait, és létrehozza a tökéletes társadalmat.

Az ideológia terjesztése az 1944–1953 közötti időszakban egyre tervszerűbben ment végbe, és egyre agresszívabb formákat öltött. „Amilyen mértékben erősebbé vált, megszilárdult a népi demokratikus rendszer forradalmunk első szakaszában, olyan mértékben vált erőteljesebbé a szocialista ideológia offenzívája. A szocialista ideológia támadása nem torpant meg egy pillanatra sem” – emlékezik vissza Kallós Miklós 1959-ben a másfél évtized propagandatevékenységére.²⁹

A kommunista propaganda 1948-tól kezdve válik egyeduralkodóvá, miután a hatalom felszámolja politikai ellenfeleit, és irányítása alá vonja a gazdasági, társadalmi és művelődési intézményeket. A negyvenes évek végétől a kommunista ideológia terjesztése minden területre kiterjedt: az üzemekben hangszórókat szereltek fel, kötelezővé tették a *Scânteia* vezércikkeknek kollektív olvasását és megvitatását, faliújságokat hoztak létre és agitációs brigádokat létesítettek minden ipari egységben. A gyárakban, építőtele-

28 Hannah Arendt: *A totalitarizmus gyökerei*. Európa, Budapest, 1992. 425–446.

29 Kallós Miklós: Másfél évtized ideológiai harcaiból. *Utunk*, 1959. július 2.

peken, a mezei munkák végzése során propaganda-jellegű műsort előadó művelődési brigádok léptek fel.

A sajtó feladataira vonatkozó útmutatásokat a párt ideológusai határozták meg az aktuális politikai helyzet függvényében. A magyar nyelvű lapokra is kötelező érvényűek voltak a *Scânteia* irányadó vezércikkei, amelyek kijelölték a sajtó szerepét a szocialista átalakulás folyamatában.³⁰ A pártvezetés a szovjet sajtó példája nyomán fogalmazta meg a hazai lapok hiányosságait: „Lap és olvasó viszonya nem elég közvetlen, nem elég szoros. Nagyon távol állunk még attól, hogy újságaink [...] a műhelyekben, gyárakban, a hivatalokban, a szántóföldeken szülessenek, mint ahogy az a Szovjetunióban történik.”³¹

A meghirdetett célnak megfelelően a kommunista sajtóban fontos szerepet kapnak a munkáslevelezők. Cikkeik az ország különböző részeiről szármolnak be a szocialista építőmunka eredményeiről, és hozzájárulnak a propaganda hitelességéhez, amely ily módon a nép nyelvén, a nép képviselőinek közvetítésével szólalt meg. Ezért a lapok folyamatosan törekedtek arra, hogy megfelelő levelezőgárdát szervezzenek be. Az erre vonatkozó politikai utasítás megtalálható Gheorghe Gheorghiu-Dej 1946-os politikai jelentésében, amely a sajtó harmadik legfontosabb feladatának az állandó levelezőgárda kialakítását jelölte meg.³²

Az integrációs propagandának sajátos manipulációs stratégiái voltak. Ezek közé tartozott a tények oly módon történő beállítása, mintha a kommunista párt a nép nevében és ennek kérésére hozná meg a hatalomátvételt biztosító intézkedéseket. Az ellenzéki politikai pártok felszámolását, a különböző népellenségek (reakciósök, kulákok stb.) és a katolikus egyház ellen hozott intézkedéseket folyamatos sajtókampányok előzték meg, amelyek azt bizonygatták, hogy a nép egésze követeli a bűnösök felelősségre vonását. A propaganda ezzel nemcsak kognitív, hanem lélektani hatást is gyakorolt, mivel azt a benyomást keltette, hogy azok, akik más álláspontra helyezkednek, az egész társadalommal állnak szemben. A sajtóban közölt támogató táviratok és olvasói levelek sokasága szintén az említett stratégiai részei voltak.³³ Válság- vagy konfliktushelyzetben látványosan megnőtt az

30 Lásd A párt legélesebb fegyvere. *Romániai Magyar Szó*, 1948. május 8. A cikk Leonte Răutunak a *Scânteia* május 6-i számában közölt írásának magyar fordítása.

31 Jakab Antal: Tegyük szorosabbá a lapok és újságolvasók közötti viszonyt. *Romániai Magyar Szó*, 1948. május 9.

32 Gheorghe Gheorghiu-Dej: *A Román Kommunista Párt Országos Konferenciája*. A Központi Bizottság politikai jelentése. Az RKP kiadása, Bukarest, 1946. 82.

33 Lázár Guy: A szocialista nyilvánosság történetének alapvonala. *Médiakutató*, 2006. tavasz.

„ország minden részéből érkező” támogató táviratok száma, mellyel a különböző társadalmi csoportok egyhangú egyetértésüket fejezték ki a párt politikája iránt.

Esetenként tíz- és százezrek vesznek részt az ügy támogatására szervezett népgyűléseken, amelyeket aztán széleskörűen prezentálnak a médiában. Edward Bernays áleseményeknek nevezi az ilyen jellegű, kifejezetten propagandacéllal létre létrehozott eseményeket, melyek célja, hogy kedvező tömegkommunikációs tálalást biztosítson az adott személynek, csoportnak vagy eszmének. Az eseménnyé változtatott eszmék ily módon könnyebben befogadhatóvá válnak és hírként nagyobb figyelmet vonzanak.³⁴

Az RMP Propaganda és Agitációs Osztályának jegyzőkönyvei elárulják, hogy 1950-ben az propaganda tevékenységét konkrét feladatok vezérelték. A falvakban újult erővel folyik a mezőgazdaság kollektivizálásának népszerűsítése. A falusi dolgozók nevelését szolgálja az olvasókörok működtetése is; ezek keretén belül felolvassák a pártlapok aktuális számait, népszerűsítő könyvek és brosúrák tartalmát mutatják be. Kiemelt helyen szerepel a Duna-Fekete tenger-csatorna építőtelepe, ahol 12 napos agitatori tanfolyamokat szerveznek, hogy megfelelő káderek segítségével mozgósítsák a nagyon nehéz körülmények között dolgozó, lakóhelyükről erőszakkal elhurcolt munkásokat. A propaganda céljait szolgálja a *Canalul Dunăre-Marea Neagră (Duna-Fekete tenger csatorna)* folyóirat, amely először 1949 szeptemberében jelenik meg, kezdetben szombatonként, majd heti 2-3 alkalommal.

Az integrációs propaganda elveit híven tükrözi Sorin Toma nyilatkozata, aki a *Scântea* főszerkesztőjeként 1950-ben úgy fogalmazott, hogy „a szocializmus eszméinek terjesztése nem lehet spontán folyamat, hanem irányított, rendszeres és tervszerű művelet kell hogy legyen, amely során a népi demokratikus állam a szocialista iparosítás során megszerzett anyagi javakra támaszkodva tölti be nevelő szerepét”.³⁵

A feladatok teljesítése azonban nem mindig valósult meg tervszerűen; egyes esetekben a káderhiány, máskor pedig a szervezés pontatlansága okoz gondokat. Az 1949. december 30-i ünnepre, a népköztársaság kikiáltásának második évfordulójára készített anyag például csak január 1-jén érkezik meg Teleorman megyébe; a Sztálin születésnapjára készített agitációs anyag is majdnem egy hetet késik és csak december 27-re kapják kézhez a megyei

34 Idézi Kiss Balázs: i. m.

35 Sorin Toma: Republica Populară Română pe drumul revoluției culturale. *Scântea*, 1950. október 24.

propaganda osztályon.³⁶ Ugyanakkor a hadsereg keretén belül végzett propaganda és agitációs tevékenység is bírálat tárgyává válik. A hadsereg Politikai Főigazgatóságának jelentése a felhasznált anyagok hiányosságaira mutat rá: szövegük sablonszerű, elszakad a mindennapos politikai valóságtól, nem támasztja alá konkrét adatokkal a sorkatonák nevelésének tevékenységét.³⁷

A hírmonopóliummal rendelkező, 1949-ben létrehozott Agerpres hírügynökség kezdettől fogva meghatározó szerepet kap a propaganda terjesztésében. Ezt támasztja alá az a felszólalás, amelyet az intézmény vezetője, Ion Popescu Puțuri intézett 1950-ben a Propaganda és Agitációs Osztály által összehívott gyűléshez: „a hírügynökség pártunk, kormányunk, a rádió és a sajtó részére továbbít híreket a Szovjetunióból, a népi demokrácia országaiból, a szocialista országokból, valamint belföldről, ugyanakkor tájékoztatja a külföldöt az országban kivitt eredményekről”.³⁸ A pártvezetés azonban nem elégszik meg azzal, hogy a hírügynökség csak a rendszer számára kedvező híreket továbbítja. Az ötvenes években kiadott utasítások szerint a híreket követő kommentárok közvetlenül kell szolgálják a pártpropagandát. Hibának minősül, ha a gazdaság eredményeiről szóló hírekben nem ismertetik azokat a tényezőket, amelyek elősegítették a tervek megvalósítását, azaz nem emelik ki a párt gazdaságpolitikájának és értékes útmutatásainak szerepét.³⁹

A kommunista sajtó feladatait 1950-ben a Román Munkáspárt kiadásában megjelenő füzet foglalja össze.⁴⁰ Miután megállapítja, hogy a nemzetközi helyzetet a demokratikus és imperialista táborok között mindinkább kiéleződő harc jellemzi, a kiadvány rátér az aktuális feladatok ismertetésére: „a népi demokratikus országok kommunista és munkáspártjainak sajtója abban látja feladatát, hogy tanulmányozza és közkinccsé tegye az illető országban folyó szocialista építőmunka tapasztalatait, hogy a gazdasági sikereket és vívmányokat szüntelenül egybekapcsolja a szocializmus felépítésének távlataival”.

36 Lásd Proces verbal privind activitatea sectorului de agitație desfășurată în centrele industriale, pe șantierul Canalul Dunăre-Marea Neagră și la sate, având drept țintă lupta împotriva chiaburilor și demascarea imperialiștilor. In Ioana Alexandra Negreanu (ed.): i. m. 96–99.

37 Lásd Raport al Direcției Superioare Politice a Armatei privind munca politică și de partid în armată. In Ioana Alexandra Negreanu (ed.): i. m. 347–355.

38 Lásd Stenograma ședinței Secției de propagandă și agitație a CC cu participarea conducerii Agerpres și a reprezentanților presei din capitală. In Ioana Alexandra Negreanu (ed.): i. m. 28.

39 Florica Vrânceanu: i. m. 140.

40 *A kommunista sajtó jelenlegi feladatai*. Kiadja A Román Munkáspárt, 1950.

Következő év januárjában jelenik meg az RMP KB Politikai Irodájának a *Scântea* napilap tevékenységére vonatkozó határozata, amely az egész romániai sajtó működése szempontjából rendkívüli jelentőségű dokumentumnak tekinthető.⁴¹ A határozat átvilágítja a kommunista sajtó eredményeit és kijelöli hosszú távú feladatait. Megállapítja, hogy párt hűséges szóvivőjeként a napilap megnyerte a dolgozó nép bizalmát és kiérdemelte szeretetét; 1950-ben a lap jelentős teret szentelt a békeharc kérdéseinek, különösképpen szem előtt tartva a néptömegek internacionalista, hazafias és imperialistaelenes nevelését. Elsődleges célja a Szovjetunió és Sztálin elvtárs iránti szeretet és hűség erősítése volt. Ezért folyamatosan népszerűsítette a szovjet kommunizmus sikereit, a Szovjetunió béketörekvéseit, kiemelte annak a segítségnek a jelentőségét, amelyet Románia a nagy keleti szomszédjától kapott, és harcolt a szovjet tapasztalatok hazai meghonosítása érdekében.

Ezt követően a határozat kitér a hiányosságokra és a következő időszak konkrét feladataira. Bírálat éri a lapot amiatt, hogy nem foglalkozott eléggé behatóan az osztályharc kérdésével, nem népszerűsítette a szocialista gazdálkodás és tervezés módszereit, nem foglalkozott a pártélet időszerű kérdéseivel, valamint a művelődés, elsősorban az irodalom és művészet terén felmerülő problémákkal.

A hiányosságok orvoslása érdekében a Politikai Iroda húsz pontban foglalja össze a teendőket. A határozat általános jellegére utal, hogy a feladatokra a magyar lapok is reflektálnak, és ezeket kötelező érvényű utasításoknak tekintik az egész pártsajtó számára.⁴² A *Romániai Magyar Szó* cikke élenjáró feladatként fogalmazza a „szocialista hazafiság és a proletár nemzetköziség szellemének ápolását a népi tömegek, és különösen a ifjúság sorában”. Ezenkívül arra is kitér, hogy a lapnak mozgósítania kell az „ötéves terv és a villamosítási terv teljesítésére és túlszárnyalására”, rendszeresen ismertetnie kell a tömegszervezetek tevékenységét, az ifjúság és a nők tömegeinek politikai, kulturális és szakmai nevelésének kérdéseit. Fokoznia kell a tevékenységet a „marxi-lenini propaganda” terén, ezért rendszeresen fog közölni elméleti cikkeket, és szem előtt fogja tartani, hogy a propaganda „az elmélet és a gyakorlat közötti szoros kapcsolata” alapján épüljön fel.

A *Scântea* napilapra vonatkozó határozat elvi útmutatásai fellelhetők az RMP Kolozs Tartományi Bizottságának jelentéseiben is, amelyek a helyi sajtó irányításának és ellenőrzésének módszereire térnek ki. A politikai irányítás keretén belül a szerkesztőségek kötelesek havi terveket bemutatni a

41 Lásd Eugen Denize – Cezar Mata: i. m. 369–379.

42 Lásd Sajtónk feladatai a békéért és a szocializmus építéséért vívott harcban. *Romániai Magyar Szó*, 1951. március 29.

tartományi pártbizottság Propaganda és Agitációs Osztályán. A fontosabb eseményekhez kapcsolódó lapszámok tervét szintén be kell mutatniuk előzetesen a pártbizottságnak. Külön munkaterv készül például a január 22-i Lenin-szám alkalmából.⁴³

Ezenkívül a szerkesztőségek különböző tematikus terveket is készítenek, amelyek integratív jellegük folytán a szocializmus eredményeit hivatottak alátámasztani. A gazdasági propagandához kapcsolható például a *Világosság* által 1951 januárjában készített negyedéves munkaterve, amely kitűzi, hogy a következő három hónapban 4 vezércikk, 11 riport, 17 véleménycikk, 1 vers, 7 grafikon és 3 visszhanglevél fog megjelenni a villamosítási tervvel kapcsolatban.⁴⁴ A külpolitikai rovat három hónapos munkaterve ugyanarra az időszakra a következő témákat foglalja magában: A Szovjetunió eredményeinek, tapasztalatainak népszerűsítése; Népek harca a békéért, a varsói határozat gyakorlatba ültetéséért; Hírek a népi demokráciákról; Hetente egyszer hírek a Szovjetunióból; Gyarmati népek felszabadító harca; A kapitalizmus általános válságával foglalkozó elvi-ideológiai cikkek.⁴⁵

A propaganda hatékony terjesztése azonban csak megfelelő irányítás mellett valósulhatott meg. Az útmutatások pontos értelmezése érdekében a lapszerkesztőknek részt kell venniük a pártbizottság gyűlésein, valamint a Propaganda és Agitációs Osztály tanácskozásain. A pártszervek nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy a lapok a szovjet sajtó szerint alakítsák arculatukat. Ezért a szerkesztőségekben orosz nyelvtanfolyamot tartanak, amelyeken kötelező módon részt vesz az összes munkatárs. A pártbizottság jelentése elégedetten veszi tudomásul, hogy az *Igazság* szerkesztőségében öt „elvtárs” már eljutott arra a szintre, hogy szótár segítségével olvassa a *Pravdát*.⁴⁶

Az operatív irányítási módszerek közé tartozik, hogy a főszerkesztőket időközönként behívják a tartományi pártbizottság Propaganda és Agitációs Osztályára, ahol be kell számolniuk a tervek teljesítéséről, és tájékozódni az aktuális kérdésekben. Ennek ellenére a *Világosság* szerkesztősége arról tájékoztatja 1951 nyarán az RMP helyi Sajtóosztályát, hogy hiányolja a rendszeres, több irányú és hathatós támogatást, mivel „az utóbbi hónapokban a kapcsolat csak telefonhívásokra korlátozódott.”⁴⁷

43 Arhivele Naționale Direcția Județeană Cluj (Kolozs megyei Állami Levéltár), Fond Comitetul Regional PMR Cluj (Kolozs Tartományi Pártbizottság fond), 13. fond, 180. iratsomó, 67–82.

44 13. fond, 183. iratsomó, 3.

45 13. fond, 183. iratsomó, 20.

46 13. fond, 180. iratsomó, 67–82.

47 13. fond, 183. iratsomó, 122–129.

A propaganda feladatai 1952-ben az új alkotmány tervezetének népszerűsítésével bővülnek. A központi és regionális sajtón kívül az év folyamán agitációs csoportok és faliújságok ismertetik a tervezetet szerte az országban. A marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet faliújságán például fényképek mutatják be a dolgozók tanuláshoz és pihenéshez való jogát. Az újságok arról számolnak be, hogy az aradi December 30 üzemben az alkotmánytervezet bemutatásának tiszteletére nyitottak meg egy új agitációs pontot, és számos faluban létesítettek agitátorkollektívákat, amelyek házról házra járva világoztatják fel a dolgozó parasztokat az alkotmány jelentőségéről.⁴⁸

Sajátos feladatokat lát el a propaganda a Magyar Autonóm Tartomány létrehozását követően. A szovjet nyomás hatására kialakított „autonómia” valójában semmivel sem volt magasabb fokú, mint a többi közigazgatási egység önállósága, annak ellenére, hogy a román nacionalizmus egy enklávét látott benne Románia területén.⁴⁹ A hivatalos propaganda ezért tudatosan egy nem kizárólag magyar jellegű, hanem integratív szerkezetként ábrázolta a tartományt, ahol minden nemzetiség otthon érezheti magát. Ezzel egyfelől a román lakosságot igyekezett meggyőzni arról, hogy a MAT létrehozása a „dolgozó román nép alapvető érdekeinek megfelelő”, másfelől a magyarokat figyelmeztetni, hogy az autonómia nem függetlenség, hanem „az egység legkézzelfoghatóbb formája”.⁵⁰

A párt által meghatározott értékrendszer erőszakos módon történő elfogadtatása valóságos szakadást eredményezett a közéleti és a magánszféra között. A propaganda egyre inkább meghamisított elemekkel töltötte meg az előbbit, miközben kiürítette valóságos tartalmától és a hatalmi ideológia játékterévé változtatta. A hatalom célja ezzel a társadalom homogenizációja, végső soron az egyéni kezdeményezések elfojtása volt.

---

48 Agitációs csoportok, faliújságok népszerűsítik szerte az országban Alkotmánytervezetünket. *Romániai Magyar Szó*, 1952. augusztus 13.

49 Vincze Gábor: *Illúziók és csalódások. (Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből)*. Status, Csíkszereda, 1999. 80.

50 A MAT létrehozásának ideológiai megfontolásaival kapcsolatban lásd Stefano Bottoni: A sztálini „Kis Magyarország” megalakítása, 1952. *Regio*, 2003. 3. 89–125. Lásd még: Crearea RAM - un nou success al politicii naționale leninist-staliniste a partidului. *Scântea*, 1952. július 30.